

GÜLDANƏ MEHDİYEVA

Azərbaycan Respublikasının
Təhsil İnstitutunun
Elmi Pedaqoji Tədqiqatlar Mərkəzinin
Təşkilati şöbəsinin baş mütəxəssisi

MƏNƏVİYYAT ÇIRAĞI – MÜƏLLİM

Müəllim zülmətlər içində bir nur,
Zəkası incilər xəzinəsidir.
Məsləki, amalı, vicdanı bəllur
Dünyanın möhtəşəm xəritəsidir.

Səməd Vurğun, Azərbaycan Xalq şairi

Xülasə

Müəllimlərin peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi və müasir həyatın tələblərinə cavab verən pedaqoji istiqamətin formalaşdırılması Azərbaycanda təhsil sisteminin modernləşdirilməsi üçün zəruri şərtidir.

Açar sözlər: müəllim, məktəb, təhsil, tərbiyə, peşəkarlıq, ünsiyyət və s.

Müəllim – zülməti yaran nur, cəhaləti elmin qılıncıyla yox edən, elmi üstün olan, qəlbiylə insanlara yaxınlaşan, böyük nümunə, insanlara elm öyrətməklə həyatını şam kimi əridən, qəlblərdə əbədi həyat quran şəxsiyyətdir. İdeallığa doğru gedən, ancaq yerini dəyişməyən, heç bir qarşılıq gözləmədən könül saraylarını inşa edən, ciddiyyəti qəlbinə hakim bilən, ancaq təkəbbürlənməyən, peşəsini sevən, sevməyi sevən, nifrətə nifrət edən bir ana, atadır. Zaman-zaman müəllim haqqında müdrik sözlər, gözəl kəlamlar deyənlər çox olmuşdur. Peyğəmbər bilik öyrətməyi hər cür ibadətdən üstün sayır, Həzrəti Əli isə mənə bir hərf öyrədənin qulu olmağa hazırım, deyirdi. Nizami Gəncəvi müəllimi günəşə bənzədirdi. Platon deyirdi: “Müəllimlik hər şeydən əvvəl bir tanrı sənətidir”. Makedoniyalı

İsgəndər öz müəllimi Aristotel haqqında demişdir: “Valideynlərim mənə göydən yerə endirdi, müəllimim isə yerdən göyə qaldırdı”.

Müqəddəs dinimizin müəllim barəsindəki nəzərlərinə diqqət edək: Allah-Təala buyurur: «O, həmin Allahdır ki, insanlar arasında dərs oxumamış peyğəmbəri təyin etmişdir, ayələrinə onlara oxusun və onları islah etsin. Kitabı və hikməti öyrətsin». Həzrət Rəsuli-Əkrəm (s) buyurur: «Məndən sonra sizin ən çox bağışlayanı o kəsdir ki, elm öyrənsin və sonra elmini yaysın». İmam Səccad (ə) isə buyurur: «Əgər müəllim, müəllimlik vəzifəsini bilər və ona əməl edərsə, Allah elm nemətini onun üçün daha çox edər». Məktəbə, təhsilə, tərbiyəyə aid bütün çıxışlarında müəllim əməyini yüksək qiymətləndirən, onun işinə və şəxsiyyətinə xüsusi əhəmiyyət verən Ulu Öndər, xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyev müəllim haqqında demişdir: “Müəllim yeganə şəxsiyyətdir ki, cəmiyyət özünün gələcəyini – uşaqların tərbiyəsini yalnız ona etibar edir. Şəxsən mən yer üzündə müəllimdən yüksək ad tanımıram. Çünki hər birimizə təhsil, bilik verən, bu səviyyəyə çatdıran məktəbdir, məktəbdə təhsil verən müəllimdir”.

Maarif və mədəniyyətimizin inkişafında misilsiz xidməti olan, ədəbiyyatşünas-alim Firudin bəy Köçərlinin pedaqoji fikir tariximizdə

qiymətli yeri vardır. Humanist insan, novator pedaqoq, böyük tədqiqatçı alim F.Köçərli pedaqogika elminin bütün istiqamətləri üzrə fikri olan şəxsiyyətlərdəndir. Müəllimlik fəaliyyətindən qürur duyan pedaqoq alim böyüyən nəslin həyata hazırlanmasında böyük xidmətləri olan bu peşə adamlarına böyük rəğbət bəsləmiş, onların əməyinə yüksək qiymət vermişdir. O, dərinləndən dərk edirdi ki, məktəbin tərbiyə işinin canını yaxşı xalq müəllimi təşkil edir. Çünki hamıdan ziyadə xalqın qeydinə qalan, onun gözünü açan və qəlbini elm nuru ilə dolduran müəllimdir. F. Köçərli müəllimi millətin çırağı, həyatın günəşi, yaşayışımızın rəvnəqi hesab edirdi. Müəllim uşağı sevməyi, onu duymağı, qəlbinə daxil olmağı, bir insan kimi hörmət etməyi bacarmalıdır.

Müəllimin böyüyən nəslin formalaşmasında böyük rol oynadığına nəzərə alan F. Köçərli uzun müddət müəllim hazırlığı ilə məşğul olmuşdur. O, müəllim hazırlığına dair "İrşad" qəzetində (1906, 28 avqust) dərc etdirdiyi məqaləsində yazırdı: "...çətini, xəstəliyi bilmək, onun səbəblərini kəşf etməkdir. Xəstəlik müəyyən edildikdə onun müalicəsi, çarəsi asandır". O, bu çarəni elinə, vətəninə, xalqına sədaqətli, fədakar və qeyrətli, elmi və bilikli müəllim hazırlığında görürdü. Qaranlıqda qalanlarımızın halına yanmaq və onları mərifət "nuru ilə işıqlandırmaq biz müəllimlərə borcdur" fikri ilə yaxşı müəllim obrazını yaratmağa çalışan F. Köçərli bu nəcib keyfiyyəti təlim-tərbiyə sistemində müəllim hazırlığı işini seminariya tələbələrinə hər vaxt aşılamaqdan zövq alırdı. Müəllim o zaman əsl müəllim kimi uşaqların qəlbinə yol tapır ki, məhz bu keyfiyyət onun biliyi, elmi, öyrətmək həvəsi ilə birləşərək bir vəhdət təşkil etsin.

Müasir şəraitdə bir müəllimin, tərbiyəçinin fəaliyyəti üçün rəqabət mənbəyi xüsusi biliklər, məlumat bilikləri, öyrədilən təlim və tərbiyə texnologiyaları deyil, fərdi inkişafını təmin edən ümumi və peşə-pedaqoji mədəniyyətdir. Müəllimin peşə keyfiyyətləri anlayışı peşə hazırlığı və iş təcrübəsi prosesində əldə olunan bir çox vacib komponentləri əhatə edir. Onlar pedaqoji fəaliyyətin effektivliyinə və uğuruna təsir edir və peşəkar mükəmməlliyyətin əsasını formalaşdırır. Müəllim təkcə mahiyyəti çatdırılmalı olan bir peşə deyil, həm də bilik, bacarıq aşılamanın şəxsiyyətdir. Lakin şəxsiyyət yaratmaq, insanı təsdiqləmək kimi yüksək missiya da müəllimin öhdəliyinə düşən məqamlardandır. Müəllimin pedaqoji peşəkarlığı pedaqoji fəaliyyətə hazır-

lıq və onun həyata keçirilməsi prosesində baş verən hadisədir. Müəllimin şəxsiyyəti iş prosesində davamlı olaraq inkişaf edən, dəyişən xüsusiyyətlərin və keyfiyyətlərin ardıcıl vəhdətindən ibarətdir:

- etika və dürüstlük – müəllim əxlaq modeli olmalı və yüksək davranış standartlarını saxlamalıdır;

- tolerantlıq və açıqlıq – müxtəlif fikirlərə, mədəniyyətlərə və ənənələrə qarşı dözümlü olmaq, dostluq və dəstəkləyici təhsil mühiti yaratmaq;

- emosional intellekt – özünün və şagirdlərinin emosiyalarını başa düşmək, onlara effektiv reaksiya vermək və müsbət sinif mühitini saxlamaq;

- avtoritet – nüfuzlu müəllim şagirdlər üçün əsas ilham və dəstək mənbəyinə çevrilir;

- öyrənməyə həvəs – öz peşəsini ürəkdən sevən və yeni biliklərdən həzz alan müəllim öz şagirdlərinə enerji və öyrənməyə marağı ötürə bilər;

- ünsiyyət bacarıqları – etibarlı münasibətlər yaratmaq üçün şagirdlərlə dialoqa açıq olmaq, onların fikir və ehtiyaclarını dinləmək;

- nikbinlik və müsbət düşüncə – şagirdləri, tələbələri ruhlandırmaq, onların imkanlarına və uğurlarına inam vermək üçün müsbət tərəfləri və perspektivləri görmək;

- özünü təkmilləşdirmə – ən son elmi nailiyyətlərdən və qabaqcıl pedaqoji metodlardan xəbərdar olmaq üçün davamlı öyrənməyə və peşəkar yüksəlişə can atmaq.

Peyğəmbərimiz həmcinin buyururdu: «Kim elm axtarmaq yolu ilə getsə, Allah onu cənnətə aparar. Həqiqətən mələklər qanadlarını elm əhlindən razılıq əlaməti olaraq yerə sərərlər. Doğrudan da, göy və yerdə olan hər bir şey elm axtarışında olan kəsin günahlarının bağışlanmasını istəyər, hətta dənizdə olan balıqlar belə. Alimin abiddən üstünlüyü on dördüncü gecədə ayın ulduzlardan üstünlüyü kimidir. Həqiqətən alimlər peyğəmbərlərin varisləridirlər. Çünki peyğəmbərlər dinar, dirhəm irs qoymurlar, onların irsi elmdir. Kim ondan bəhrələnersə, çoxlu nəсіб əldə etmiş olar». «İnsanların elmindən bəhrələndikləri alim yetmiş min abiddən daha üstündür». (İmam Baqir). İmam Əli (ə) buyurur: «Alim və müəllimin üç nişanəsi vardır: elmi və baxışı, mülayimliyi və səbri, sükut və vüqarı».

Müəllum bar verən ağac kimi həmişə başıaşağı, gülməsi təbəssüm, millətin, xalqın yükünü

çiyində daşıyandır. İdeallığa doğru gedən, ancaq yerini dəyişməyən, heç bir qarşılıq gözləmədən könül saraylarını inşa edən, ciddiyyəti qəlbinə hakim edən, ancaq təkəbbürlənməyən, peşəsini sevən, sevməyi sevən, nifrətə nifrət edən bir ana, bir atadır. Nəsirəddin Tusi çox gözəl demişdir: “İnsanı kamilliyə çatdırmaq məqsədi güdən sənət dünyaya sənətlərinin ən şərəflisi olmalıdır”.

Bəli, bu sənət elə müəllimlik sənəti, müəllimlik peşəsidir. Hər kəs özünün ibtidai məktəbdə, birinci sinifdə oxuduğu illəri xoş xatirə kimi anır və bu xatirələrdə ən əziz yeri, əlbəttə ki, ona sevgi və qayğı ilə qələm tutmağı, yazı yazmağı, kitab oxumağı öyrədən müəllimdir.

***Gəlin, alqış deyək, dostlar, ürəkdən,
Əsl müəllim tək yaşayanlara.
Şeirimlə gül dəstə bağlayıram mən
Bu adı şərəflə daşıyanlara.***

İslam Səfərli

Uşaq beyni ağ vərəqə bənzəyir. Oraya nə yazılsa əbədi qalar. Demək, sağlam fikirli, aydın düşüncəli, cəmiyyət üçün gərəkli övladlar böyütmək üçün o ağ vərəqə dəyərli amillər, xeyirxahlıq, vətənpərvərlik, saflıq-paklıq, səmimiyyət bildirən hissələri hopdurmamalı, düşüncələrinə ağı qaradan seçməyi yazdırmalıdır. Bu gün təmiz beyinlərə elə toxum səpməliyik ki, sabah özümüz utanmayaq. Bütün bunları öyrənmək üçün bir məkan-məktəb, öyrətmək üçün isə bir insan var - müəllim. Məktəb-müqəddəs bir məbəddir. Müəllim isə burada maarif, fəzilət, sevgi qapılarını insanların üzünə açandır. Hər birimizin layiqli vətəndaş kimi yetişməyimizdə müəllimlərimizin əvəzsiz xidmətləri olmuşdur. Müəllim əməyinin nəticəsində savadlı, bilikli, geniş dünyagörüşlü, nümunəvi əxlaqa malik insanlar yetişir. Müəllim yeni cəmiyyət quruculuğunun və gənc nəslin mənəvi aləminin memarı, cəmiyyətin etibar etdiyi şəxsdir. Müəllim ikinci valideyn rolunu oynayır. Müəllimlərin insan həyatında rolu əvəzsizdir. Bizim dünyagörüşümüzü aydınladan şəxs müəllimdir. Biz insanları düzgün yola çəkən, dövlətə yararlı şəxs edən müəllimlərdir. Onların bizim həyatımızda olan rolunu heç vaxt unutmamaq olmaz. Müəllim insan memarı, ümid qəhrəmanı, məhəbbət dolu bir qəlb, ismətilə bir örnəkdir. Elə bir örnək ki uşaqlıqdan qocalığa qədər hər birimizin təfəkküründə saf, təmiz, əxlaqlı mehriban bir qəhrəmana çevrilərək bütün

həyatımız boyu əməllərimizdə yanımızda olan bir örnək.

Müəllim qəlb dostu, həqiqət carçısı bəşəriyyətin iftixarı, dünya və axirət günəşidir. O, dinləyicisinin mənəvi dünyasına baş vuraraq onun nəfsinin təmizliyini, əxlaqının gözəlliyini təmin edir. Beləliklə, müəllim əməyi sayəsində dil qəlbin tərcümanına, göz də qəlbin aynasına çevrilir. İnsan onun vasitəsi ilə kainatda bütövləşir, özünə yer tapır. Müəllimlər şagirdlərin dərin və hər tərəfli bilik almaları, yaşadıkları dövrün problemlərindən baş çıxarmaları üçün bütün bilik və bacarıqlarını sərf edirlər. Valideynlə bərabər, bəlkə də ondan daha çox, uşağın hər bir şıltaqlığına, əziyyətinə dözmək, kədəri ilə kədərlənib, sevinci ilə sevinmək müəllimlərin üzərinə düşən ağır yüküdür. Müəllim əməyinin nəticəsində cəmiyyət formalaşır, savadlı, bilikli, geniş dünyagörüşlü, nümunəvi əxlaqa malik insanlar yetişir. Bu insanlar isə cəmiyyəti daha da inkişaf etdirir. Hazırda dövlətimizin müstəqilliyinin möhkəmlənməsində fəal iştirak edən insanlar məhz müəllim əməyinin yetirmələridir.

Görkəmli alim Nəsirəddin Tusi “Əxlaqi - Nasiri” əsərində müəllim peşəsinə yüksək qiymət verərək yazmışdır: “Varlıqları ən aşağı dərəcədən kainatın ən şərəfli mərtəbəsinə qaldıran sənətdən daha şərəflisi nə ola bilər?”

***Müəllimlik bu bir incə sənətdir,
Bu yolu hər gedən olmalı incə.
Saralmaz bir çəmən o göyərincə,
Həyata pək yaxın bir məhəbbətdir.
Almanlar etmişdir çox kərə təkrar
Mənimdir gələcək...müəllimim var..
Dinlə vətəndaşım! Belə bir şüar
Hər qəlbə tac verən bir fəzilətdir.***

S.Vurğun.

Bəli, doğrudan da müəllimsiz gələcək yoxdur. Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin təbircə desək: “Hər birimizdə müəllimin hərəkətli qəlbinin bir zərrəciyi vardır. Məhz müəllim doğma yurdumuzu sevməyi, hamının rifahı naminə vicdanla işləməyi müdrikliklə və səbirlə bizə öyrətmiş və öyrədir. Gələcək gənclərin, gənclər isə Müəllimlərin əsəridir!!!”.

Müəllim hikkədən kənar, qürurdan uzaq, bar verən ağac kimi başaşağı, gülməsi təbəssüm, millətin xalqın yükünü çiyində daşıyan fədaidir. O, xətalara görə ancaq, sahibinə söyləməyən, əməlləri ilə onlara örnək olmağa çalışan bir insandır. Onun örnəyi elə onun həyatıdır.

***Necə məlahətli, qəşəngdi səsi
Axan saf suların tərənəsitək;
Necə də istiydi doğma nəfəsi,
Necə də böyükdü köksündə ürək.***

M. Dilbazi

İslam dinində müəllimliklə məşğul olanların - təhsilverənlərin qarşısında cox ciddi tələblər qoyulur. Belə ki, onlar hər şeydən əvvəl yüksək əxlaqi-mənəvi keyfiyyətlərə sahib olmalıdırlar. Allahın Rəsulu buyururdu: "Müəllim özünü əxlaqlı apararsa, Allah və onun mələkləri, hətta yuvalarında olan qarışqalar da ona dua edər."

Müəllim daim öz üzərində çalışmalı, oxuyub öyrənməli, özünün biliyini və peşə səviyyəsini durmadan artırmalıdır. Təsadüfi deyil ki, Məhəmməd peyğəmbər deyirdi: "Elm xəzinədir, onun açarı isə daim oxuyub, öyrənən insanın əlindədir."

Əsil müəllim bildikləri ilə kifayətlənməyərək hər gün elmin bağçasında yeni-yeni biliklər öyrənər. Anadan sonra yer üzünün fə-daisi müəllimdir. İnsan məxluq, elm isə Allahın mülküdür. Müəllim isə elm mülkünün Allahın bəndəsinə ötürücüsüdür. Hz.Muhəmməd: "Alimlər mənim varislərimdir. Alimin ölümü yerdə aləmin ölümüdür"- deyən peyğəmbərimiz, elm sahiblərinin alim olmasında da müəllimin roluna müstəsna əhəmiyyət vermişdir.

Müəllim könül sirdaşı, qəlb dostu, həqiqət carçısı bəşəriyyətin iftixarı dünya və axirət günəşidir. O, dinləyicisinin mənəvi dünyasına baş vuraraq onun nəfsinin təmizliyini, əxlaqının gözəlliyini təmin edər. Beləliklə, müəllim əməyi sayəsində dil qəlbin tərəcəsinə, göz də qəlbin aynasına çevrilir. İnsan onun vasitəsi ilə kainatda bütövləşər, özünə yer tapar.

Müəllimlik dünyada ən çətin, eyni zamanda ən şərəfli və ən gözəl peşə olduğundan insanlar həmişə müəllimə hörmətlə yanaşmışlar. Müxtəlif dövrlərdə minlərlə müəllim əməyi milləti cəhalətdən qurtarmış, müharibələrin qarşısı alınmış, insanlar elm və texnikanın gücü ilə texnika əsrinə gəlib çatmışdır. Müəllimlər şagirdlərin dərin və hərtərəfli bilik almaları, yaşadıkları dövrün problemlərindən baş çıxarmaları üçün bütün bilik və bacarıqlarını sərf edirlər. Valideynlə bərabər, uşağın hər cür şıltaqlığına, əziyyətinə dözmək, kədəri ilə kədərlənib, sevin-ci ilə sevinmək müəllimlərin üzərinə düşür. Bu əməyin nəticəsində cəmiyyət formalaşır, savadlı, bilikli, geniş dünyagörüşlü, nümunəvi əxlaq

malik insanlar yetişir. Bu insanlar isə cəmiyyəti daha da inkişaf etdirir.

Hər birimizin öz müəllimi vardır və biz bütün ömrümüz boyu onun xatirəsini hörmətlə, minnətdarlıqla qəlbimizdə yaşadıırıq. Müəllimlər cəmiyyətin memarlarıdır desək, yəqin ki, səhv etmərik. Bu danılmaz bir həqiqətdir ki, hər kəsin layiqli vətəndaş kimi formalaşmasında müəllimlərimizin əvəzsiz xidmətləri vardır. Gəlin bunu unutmayaq.

Dinimizdə "Allahın vermiş olduğu elm və hikmətlə hökm edən və onu xalqa öyrədən adam"lara - müəllimlərə böyük hörmət və ehtiram var. Onlar "qibtə ediləsi adamlar" hesab olunurlar. Allahın Elçisi buyururdu: "Hər kəsdən ki elm öyrənmisiniz onun yanında təvəzökar olun. Onun qarşısında baş əyin!". Həzrət Əli isə deyirdi: "Şah da olsun, hakim də olsun, müəllimin gələndə ayaq üstə durmalısın!". Müəllimlərin özünü, sözünü, tövsiyələrini unutmaq mümkün deyil. Bizim illər sonra anlayacağımız öyüdləri, müəllimlərimiz bizə illər öncə söyləyir. Bu gözəl və şərəfli işin dəyərini bilən əcdadlarımız həmişə müəllimə hörmətlə yanaşmışlar. Bu günki valideynlər, uşaqlar, gənclik də bu mirası, müqəddəs adəti, hörməti unutmamalıdırlar. Sokrat demişkən: "Dünyada hər şeyə dəyər vermək mümkündür, lakin müəllimin əməyinə əsla dəyər verilə bilməz".

Bəli, doğrudan da həyatını millətinin, xalqının səadəti yolunda sərf edən, özünü bu yolda qurban verən insanlar əbədiyyət qazanırlar.

***Endirdi yerlərə atamız bizi
Müəllim göylərə qaldıran oldu.
Gəl, ey heykəltarəş! Bu mərmər, bu gil.
Düşün müəllimi, sonra alış, yan.
Onun heykəlini mərmərdən deyil,
Yarat özü kimi nurdan, işıqdan.***

B.Vahabzadə

Ədəbiyyat:

1. İlyasov M. Müəllimin pedaqoji ustalığı. Bakı: 2013
2. İlyasov M. Müəllim peşəkarlığı və pedaqoji səriştəliliyin müasir problemləri. Monoqrafiya. Bakı: 2018
3. Mehrabov A. Səriştəli müəllim hazırlığının problemləri. Bakı: 2015